

Kees Verweij

De meesten van u zullen inmiddels al kennis hebben genomen van het prachtige boek "Lezen in het duin". In dit boek wordt uitgebreid ingegaan op de cultuur en de natuur in de Amsterdamse Waterleidingduinen. Zo wordt er o.a. een uitgebreid historisch overzicht gegeven van het gebruik van deze duinen. Verschillende gegevens in dit overzicht zijn ontleend aan een tweetal belangrijke rapporten n.l.:

- J. Kops. Tegenwoordige staat der duinen in het voormalige gewest Holland. Leiden 1798.

- D.T. Gevers. Verhandeling over het toegankelijk maken van de duinvalleien langs de kust van Holland. Amsterdam 1826.

Beide titels kende ik al, want als er ook maar iets over de geschiedenis van de duinen wordt geschreven dan worden beide werken veelvuldig geciteerd. Steeds hebben deze rapporten mijn nieuwsgierigheid geprikkeld. Louter bij toeval kon ik enige weken geleden in het bezit komen van deze werken. Ik mag wel zeggen, dat hiermee een lang gekoesterde wens in vervulling ging. Graag wil ik eerst iets over de achtergrond van deze beide werken vertellen.

In de tweede helft van de 18e eeuw ontstond er in ons land een sterk groeiende belangstelling voor het agrarisch bedrijf, waarbij de gedachte mede uitging naar de ontginning van woeste gronden. Tegen deze achtergrond is ook de "Tegenwoordige staat der duinen" ge-

schreven, want de schrijver, de Leidse doopsgezinde predikant Jan Kops, toonde zich een fervent pleitvoerder voor de vruchtbaarmaking der duinen. Daarnaast had hij een grote belangstelling voor plantkunde, hetgeen duidelijk tot uiting komt in zijn beschrijvingen van de duinvegetatie. Als secretaris van de "Commissie van Superintendencie over het onderzoek der duinen", bij decreet van 27 september 1796 ingesteld door het Provinciaal Bestuur van het voormalig Hollandsch Gewest, is Kops de opsteller geworden van het rapport, dat in 1798 gereed kwam onder de titel "De tegenwoordige staat der duinen". Het is als de eerste verhandeling van brede allure over de duinen te beschouwen. Het geeft een momentopname van de toestand van het gehele duingebied van Vlieland tot Hoek van Holland. Ten tijde van het onderzoek vond er in de duinen zandwinning, de winning van turf, het slaan van zoden en het halen van ruigte plaats. De onbehoorlijke wijze waarop dit geschiedde, veroordeelde de commissie. De rijkdom van de duinflora was de commissie niet ontgaan, want tijdens de terreinbezoeken werden al zeer vele verschillende soorten planten aangetroffen. Tevens constateerde de commissie, dat het zoeken van geneeskrachtige kruiden een behoorlijke verdienste opleverde aan een aantal kruidenzoekers. Verder werd een pleidooi gehouden voor het weiden van runderen en schapen. Ter illustratie volgt thans een passage, die een globale beschrijving geeft van het duingebied boven en onder Noordwijk aan het einde van de 18e eeuw.

Wij moeten ook niet onopgemerkt laten de strook Duinen, die bij de Langevelder Cap-
pel tusſchen Wei- en Geestlanden inligt; en met de ſtraks beſchreeven Duinen, ten aanzien van derzelver goede en vlakke gronden gelijk ſtaat, indien zij die niet overtreft. Moeilijk valt het nogthans hier te onderſcheiden, wat Duinen, wat Geestgronden zijn, daar zij door en tusſchen den anderen liggen. Veele Geestgronden zo hier, als verders Zuidwaards op onder Noordwijk zijn geabandoneerd, en liggen woest, doch ſommige dier gronden zijn vervolgens op eene zonderlinge wijze geëccupeerd, en onder de cultuur gebragt met een zeer gelukkig gevolg. Wij hebben de vreemde handelwijze hieromtrent door de Municipaliteit van Noordwijk gehouden eenigszins doen kennen, in ons te voren gemeld Berigt aan het Provinciaal Be-
ſtuur (a), waaraan wij ons weder Refereeren.

Wij hebben tot nog alleen de Voordui-
nen onder Noordwijkerhout beſchreeven. Het midden van de Luchterduinen, is weder door eene gelijke keeten Bergen, inzonderheid agter de Duinen van van der Swet en Nic. Six, van de Voordui-
nen afgeſchei-

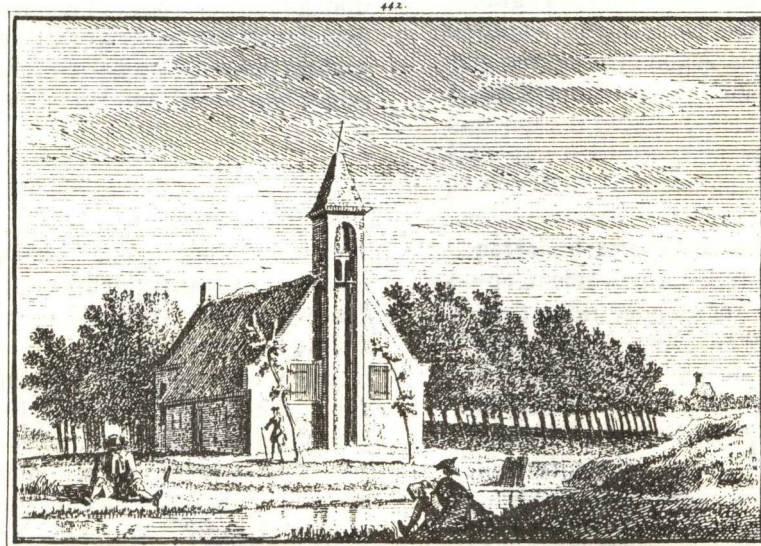
den, en door eene evenwijdige Keeten aan den Zeekant ingeslooten: en aldaar ſton-
den wij weder verbaasd over de zeer uit-
ſtrekte, en ter lengte van ongeveer 700.
Roeden naast elkander liggende groene Vel-
den, die zich in deeze Duinen van den
Heer van Noordwijk aan ons opdedden. Zij
zijn afgebeeld op de Rhijnlands kaart, wel-
ke een juist denkbeeld geeft van hunne
uitgeſtrektheid. Wij zijn door gebrek aan
informatien wegens deeze Duinen, waar-
over wij ons boven reeds beklagd hebben,
onbewust, of de Luchter-Midden- en Zee-
duinen allen voor gedepopuleerd moeten
gehouden worden: zeker is het, dat van de
genoemde valleien niets bereeld, beweid
of beplant is, en dat twee Duinen konijn-
loos moeten zijn, doch hier van nader in
het vervolg.

Het is alhier, dat de Duinen weder ten
sanzien van hunne breedte aanmerklijk veran-
deren. Van de Breeſaap tot aan het Zuidlijk
ſcheid van de Vogelenzang zullen zij niet veel
in breedte verſchillen, uitgenomen op de
hoogte van Haarlem, en wel inzonderheid
tusſchen de kleevelaan en het Dorp Over-

veen, alwaar zij zich ruim 150. Roeden meer na binnen uitstrekken; doch onder Noordwijkerhout worden zij terstond allengkens smaller, en even voorbij de Langevelder Cappel verliezen zij als op ééns hunne gewoone breedte, en houden niet op langs de kust al meer en meer smal te worden tot bij Noordwijk aan Zee, alwaar zij tegenwoordig nog geen 200 Roeden breedte hebben; terwijl deeze smalle strook, doch zich een weinig meer verbreedende, vervolgt tot aan het Mallegat bij Katwijk aan Zee.

Deze geheele strook welke Nationaal is, heeft geene noemenswaardige vlakten, en bestaat meest uit hooge Duinen, doch minder hoog dan om Haarlem. Agter de Langevelder Cappel zijn dezelve deerlijk verwaarloosd, en in een beklaglijken verstuifbaaren staat; en verder Zuidwaards op is dit weinig beeter gesteld. Rondom het Dorp Noordwijk, en verders tot aan Katwijk zijn de hoogten meer beklonken en bekorst, en de laagten ook van beter natuur; nogrhans vindt men er, door het verwaarloozen der helmplanting, raauwe en kaale gedeelten, die grootelijks verstuif-

ven, waarvan men een geducht voorbeeld ziet agter de Hofstede Vinkeveld; het rasterwerk aldaar op het hooge Duin staande, is telkens ondergestoven, en in den tijd van 20 Jaaren reeds ten derdemaalen vernieuwd. In de genoemde uitgestrektheid is elke verstuiving te gevaarlijker uit hoofde van de smalle strook Duin, welke aldaar de Zee-weering moet uitmaaken; en die aan de stranden veel overeenkomst heeft met het geen wij in het Zuidelijkst gedeelte van den Hondsbosch boven (a) deeden opmerken; doch met deeze nadeelige uitzondering, dat de gemelde strook door de afneeming van de kust steeds smaller wordt. Van deeze strook, die natuurlijk woest en ledig ligt, zijn alleen aan den voorkant eenige kleine gedeelten beteeld, en langs den Duinsloot een Cingel van hoog geboomte (b) geplant; inzonderheid is de voorkant, op de hoogte van zekere strook gronds, genaamd de Plas onder Rhijnsoever tot aan het Mallegat, noch het meest ter beteeling geschikt, en daartoe met veel voordeel gebruikt.

De KAPELLE te LANGEVELD. 1739.

Het duingebied rond de Kapel in het Langeveld in de 16e eeuw. De Kapel werd rond 1870 afgebroken.

Het tweede rapport is van de hand van Jhr. Mr. D.T. Gevers van Endegeest, commies van Staat bij de Raad van State. De oorsprong van dit werk ligt in een prijsvraag, in 1816 uitgeschreven door de Maatschappij tot bevordering van den Landbouw, voor het opstellen van een ontwerp om voor landbouw geschikte duinvallen te ontsluiten door deze te voorzien van een goede afwatering en van toegangswegen.

Zijn omvangrijke verhandeling werd in 1824 met goud bekroond en met koninklijke subsidie uitgegeven. Niet zozeer vanwege de voorstellen tot ontginning van de duinen, maar veeleer door de uitvoerige beschrijving van vele ons nog bekende duinterreinen, biedt ook dit werk ons een schat aan historische informatie. Uit dit werk stamt de volgende korte passage:

De Duinen zijn, tusſchen *Katwijk* en *Noordwijk*, veel ſmaller dan bij *Wassenaar*, en bevatten geene Pannen of Valleijen hoegenaamd. —

Even voorbij *Noordwijk* zijn zij, als het ware, in twee ketens verdeeld; de eene is die reeks van hooge Duinen, welke, onafgebroken van den *Hoek van Holland* af, tot tegen den Dijk van de *Honksbosſchen* doorloopt. — De andere is een ſtrook lage Duinen of geestgronden, veelal met hout bezet of beteeld, ook wel met ſchapen beweide, en, langs een aantal wegen, zeer toegankelijk, welke bij *Noordwijk* eenen aanvang nemen, zich met de overige Duinen circa ½ uur boven *Noordwijkerhout* vereenigt.

Tuſſchen deze beide gedeelten van het Duin is een zeer lange ſtrook weiland, met watering en ſlooten doorneden en met woningen bezet, waarvan de laaſte zijn die van den Landbouwer *Ruigrok*, — *Sasbergen* en het *Paardenkerkhof*, op de overgelegde Kaart aangeduid. Door deze weilanden loopen, in de lengte, de *Woensdagsche* en *Donderdagsche Wateringen*, waarvan het water, van ouds af, tot aan *Noordwijk* toe, over de gronden dezer gemeente

wierd afgevoerd, waarvoor aan dezelve, door die van *Noordwijkerhout*, jaarlijks eenige gelden werden opgebracht: doch zeer kort geleden, is door de gemeente van *Noordwijkerhout*, dit water met eene dwarsvaart, ten noorden van het Dorp opgevangen en, midden door de Duingronden heen, naar de *Haarlemmer* trekvaart afgeleid, niet zonder twist en proces tuſſchen beide gemeenten.

De *Donderdagsche* Watering is het meest naar den Zeekant gelegen, en ontlaſt zich in de *Woensdagsche*, waarmede zij in dezelfde rigting loopt: beide beginnen zij aan het noordelijk einde der gezegde weilanden, en ontvangen aldaar, uit het Duin zelve, langs ſnalle beken, een gedeelte Duinval. — Van het punt, waar de twee ketens Duinen vereenigd zijn, verheffen die aan den voorkant zich allengskens, en worden, even voorbij het Schulpſpoor van de *Kalkovens* naar Zee, reeds aanmerkelijk hoog. Tuſſchen dezen hoogen voorkant en de Zeeduinen, liggen de vlakten, welke onder de *Afwatering van het Zegveld* begrepen zijn, en zich uitſtrekken tot dicht aan den *Zandvoorder Weg*.

Voor dit artikel is tevens geraadpleegd:

J.G.G. Jelles. Geschiedenis van beheer en gebruik van het Noordhollands Duinreservaat. Arnhem 1968.

Geknipt Geknipt Geknipt

Haagse parken rijk aan vogels

In het rapport "Vogels in en om Den Haag", dat de Haagse Vogelbescherming in 1991 al weer voor de vijfde keer heeft uitgegeven, staan een heleboel wetenswaardigheden over het vogelleven in en om Den Haag. Globaal broeden er ieder jaar zo'n 10.000 paren van een kleine 100 soorten. Naast veel cijferwerk ook boeiende verhalen over het wel en wee van de vogels in hun telgebied.

Het rapport is te bestellen door overmaking van f9,- (incl. portokosten) op giro 35 86 185 t.n.v. Penningmeester Haagse Vogelbescherming te Den Haag onder vermelding van "Inventarisatie rapport 1991".

Het Vogeljaar viert 40-jarig bestaan

Ter gelegenheid van het 40-jarig bestaan ontvangt elke nieuwe abonnee de Vogelkalender 1993. Nieuwe abonnees kunnen fl. 25,- storten op gironummer 96 44 72 t.n.v. "Het Vogeljaar", Boterbloemstraat 20, 5231 RR He-

del. Het jubilerende Vogeljaar hoopt op vele nieuwe leden.

Herfstnatuurspel trekt record aantal toeschouwers

Aangetrokken door het fraaie herfstweer hebben zo'n 300 kinderen in de herfstvakantie deelgenomen aan het, door het IVN georganiseerde, herfstnatuurspel. Langs de route die door "Het Zuidhollands Landschap" voerde waren ruim 30 opdrachten uitgezet. Deze opdrachten varieerden van vorm en verspreiding van zaden tot plantenherkenning en van vogelgeluiden herkennen tot zoeken naar gallen aan eikebladeren. Tevens was er een complete rebus opgesteld met de daarin verstopte slagzin "De natuur zonder zaad is als een vis zonder graat". De medewerkers van het IVN kunnen terugzien op een geslaagd herfstnatuurfest.

Herfstvakantie Terschelling 1992

Jan Wierda

Reeds tientallen jaren is Terschelling een geliefkoosd vakantieoord, vooral in de zomermaanden. Toch heeft ook de herfst op het eiland voor velen zijn bekoring.

We hebben ervaren dat dit niet alleen voor de vogelaar geldt, maar met name ook voor niet vogelende partners of gezinsleden. In de herfstvakantie zijn alle huisjes, stacaravans, hotels etc. zeer goed bezet. Wie in de gelegenheid is om een week te kiezen net buiten die week is